

ZAIF ESHITUVCHI BOLALARDA IDROKNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

*QASHQADARYO VILOYATI QARSHI SHAHAR
ALOHIDA TA'LIMGA EHTIYOJI BO'LGAN
KAR VA ZAIF ESHITADIGAN BOLALAR
UCHUN 17-SONLI IXTISOSLASHTIRILGAN
MAKTAB INTERNATI ESHITISH IDROKINI
RIVOJLANTIRISH FANI O'QITUVCHISI
QAYUMOVA DILRABO ILXOM QIZI*

Annotatsiya: Ushbu maqolada zaif eshituvchi bolalarda idrok jarayonining o'ziga xos xususiyatlari hamda uni rivojlantirishning samarali usullari yoritilgan. Eshitish nuqsoni bolaning nutqi, tafakkuri, diqqat va atrof-muhitni qabul qilishiga ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli maxsus pedagogik yondashuv, vizual materiallardan foydalanish, o'yin texnologiyalari va individual mashg'ulotlar orqali idrokni rivojlantirish muhim hisoblanadi. Maqolada zaif eshituvchi bolalarning bilish faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan metod va tavsiyalar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Zaif eshituvchi bola, idrok, bilish jarayoni, maxsus pedagogika, surdopedagogika.

Kirish

Bugungi kunda alohida ta'lim ehtiyojiga ega bolalarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Jumladan, zaif eshituvchi bolalarning ta'lim-tarbiyasi va psixologik rivojlanishiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Eshitish qobiliyatining pasayishi bolaning atrof-muhitni to'liq anglashiga, nutqining rivojlanishiga va ijtimoiy munosabatlarga kirishishiga salbiy ta'sir etadi. Shu bois bunday bolalarda idrokni rivojlantirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism

Zaif eshituvchi bolalarda idrokning o'ziga xos xususiyatlari Zaif eshituvchi bolalarda idrokning shakllanishi eshitish nuqsonining darajasi, bolaning yoshi, oilaviy muhit va pedagogik yordamga bog'liq bo'ladi. Ularning ko'pchiligida quyidagi holatlar kuzatiladi: Nutqni tushunishda qiyinchilik; Diqqatning tez chalg'ishi; Eshitish orqali axborotni qabul qilishning sustligi; So'z boyligining kamligi; Predmet va hodisalarni umumlashtirishda qiyinchilik. Biroq bunday bolalarda ko'ruv idroki va kuzatuvchanlik nisbatan yaxshi rivojlangan bo'ladi. Shu sababli ta'lim jarayonida ko'rgazmali vositalardan keng foydalanish muhimdir. Vizual metodlardan foydalanish. Zaif eshituvchi

bolalarda idrokni rivojlantirishda vizual metodlar eng samarali vositalardan biri hisoblanadi. Rasmlar, rangli kartochkalar, videolar, mimika va jestlardan foydalanish bolaga ma'lumotni yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Masalan: Predmetlarni rasmlar orqali tanitish; Harakatlarni videolar orqali ko'rsatish; Rang va shakllarni taqqoslash; Jest va mimikalarni o'rgatish.

Vizual metodlar bolaning ko'ruv xotirasini mustahkamlaydi va atrof-muhitni yaxshiroq idrok qilishiga yordam beradi. O'yin faoliyati orqali idrokni rivojlantirish . O'yin bolaning yetakchi faoliyati hisoblanadi. Ayniqsa maxsus ehtiyojli bolalarda o'yin orqali ta'lim samarali natija beradi. Didaktik o'yinlar bolaning diqqatini jamlaydi, tafakkurini faollashtiradi va sezgi organlarini rivojlantiradi.

Quyidagi o'yinlardan foydalanish mumkin: Ranglarni ajratish o'yinlari; Predmetlarni shakliga qarab topish; Mozaika va konstruktor yig'ish; "Nimani ko'rding?" mashqlari; Harakatli o'yinlar. Bu o'yinlar orqali bola predmetlarning belgilari va xususiyatlarini yaxshiroq idrok qiladi.

Nutq va eshitishni rivojlantirish mashqlari

Zaif eshituvchi bolalarda idrok rivoji nutq faoliyati bilan chambarchas bog'liqdir. Shu sababli eshitish apparatlaridan foydalanish, tovushlarni farqlash mashqlari va artikulyatsion gimnastika muhim o'rin tutadi.

Mashqlar quyidagilarni o'z ichiga oladi: Tovushlarni eshitib farqlash; Lab harakatlarini kuzatish; So'zlarni takrorlash; Oddiy dialoglar tuzish; Ritmik mashqlar bajarish.

Bunday mashqlar eshitish qoldig'idan samarali foydalanishga yordam beradi va bolaning idrok jarayonlarini faollashtiradi. Individual yondashuvning ahamiyati

Har bir zaif eshituvchi bolaning rivojlanish darajasi turlicha bo'ladi. Shu sababli pedagog va psixolog tomonidan individual yondashuv asosida ishlash muhimdir. Mashg'ulotlar bolaning imkoniyati, qiziqishi va ehtiyojidan kelib chiqib tashkil etilishi kerak.

Individual ishlash jarayonida: Bolaning psixologik holati o'rganiladi; Qiziqishlariga mos topshiriqlar beriladi; Rag'batlantirish usullaridan foydalaniladi; Ota-onalar bilan hamkorlik yo'lga qo'yiladi. Bu esa bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va ta'lim samaradorligini kuchaytiradi. Oila va pedagog hamkorligi

Zaif eshituvchi bolani rivojlantirishda oila muhim rol o'ynaydi. Ota-onaning doimiy e'tibori va qo'llab-quvvatlashi bolaning ijtimoiylashuvi hamda idrok rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Ota-onalarga quyidagilar tavsiya etiladi: Bola bilan ko'proq muloqot qilish; Rasmlar va kitoblar bilan ishlash; Uy sharoitida rivojlantiruvchi o'yinlar tashkil etish; Nutqni rivojlantirish mashqlarini muntazam bajarish. Pedagog va

ota-onaning hamkorligi natijasida bolaning bilish jarayonlari samaraliroq rivojlanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, zaif eshituvchi bolalarda idrokni rivojlantirish murakkab, ammo muhim pedagogik jarayon hisoblanadi. Eshitish nuqsoni bolaning bilish faoliyatiga ta'sir etsa-da, maxsus metodlar yordamida ularning idrokini samarali rivojlantirish mumkin. Vizual metodlar, didaktik o'yinlar, nutqni rivojlantirish mashqlari hamda individual yondashuv bu jarayonda katta ahamiyatga ega. Shuningdek, pedagog, psixolog va ota-onaning hamkorligi bolaning har tomonlama rivojlanishida muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Zaif eshituvchi bolalarni qo'llab-quvvatlash va ularga mos ta'lim muhitini yaratish jamiyatning muhim vazifalaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mamedov K. Maxsus pedagogika asoslari. — Toshkent: O'qituvchi, 2020.
2. Nurkeldiyeva D. Surdopedagogika va logopediya. — Toshkent, 2019.
3. Vygotskiy L.S. Defektologiya asoslari. — Moskva, 1995.
4. Mo'minova L. Maxsus ehtiyojli bolalar psixologiyasi. — Toshkent, 2021.
5. Rasulov A. Inklyuziv ta'lim metodikasi. — Toshkent, 2022.
6. Karimova M. Bolalar psixologiyasi. — Toshkent: Fan, 2018.